

ALTE REALIZĂRI ALE RELAȚIEI SINTACTICE DE COORDONARE. COORDONAREA CUMULATIVĂ ȘI CEA NEGATIVĂ

1. Deși recunoscută și admisă atât în studiile de lingvistică românească, cât și în lucrările de gramatică străine, relația de coordonare nu este abordată unitar din punctul de vedere al criteriilor de identificare. Faptul a determinat subcategorizarea ei în mai multe tipuri, al căror număr oscilează.

În afară de coordonarea copulativă, adversativă, conclusivă și disjunctivă, acceptate, cu unele rezerve, se opinează în favoarea existenței unor relații de coordonare alternativă, opozitivă, cauzală, de succesiune, apozitivă, considerate fie ca valori emfactice ale celor tradiționale, fie ca tipuri specifice.

Coordonarea copulativă se stabilește între unitățile sintactice a căror informație semantică se asociază, fapt indicat formal prin relatorii coordonatori copulativi (*și, iar, de*)¹ sau prin juxtapunerea asociată cu pauza și intonația. Termenii coordonați copulativ admit, în general, permutabilitatea și omisiunea, în condițiile respectării ordinii de succesiune a termenilor și ale menținerii relației prin cel puțin două unități sintactice.

În exemplul: „Ei au cântat din buciume și strune / Câte o rugăciune” (T. Arghezi, *Versuri*, p. 120), unitățile sintactice coordonate copulativ – *din buciume, (din) strune* – sunt interschimbabile, datorită posibilității de asociere prin informația lor semantică; omisiunea uneia dintre ele (*Ei au cântat din buciume Ø*) anulează relația, care presupune, în mod necesar, doi termeni. Pe scala nivelurilor unităților sintactice, relația de coordonare asociază intrapropozițional informația semantică a două sau mai multe părți de propoziție cu aceeași importanță. Exemplu: „Lelea cu coadele lungi / Și cu strungăreața-n dinți” (G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, I, p. 302).

Relatele coordonatoare copulative articulează sensul asociativ a două propoziții cu importanță egală și la nivel intrafrastic. Exemplu:

„Atuncea să naște păcatul de carele sânгур domnul Hristos grăiește *de* zice [...]” (Varlaam, *Opere*, p. 201).

¹ Teiuș, în *Coordonarea*, p. 108, include în clasa conectivelor copulative și conjuncția *dar*, argumentând cu texte regionale, în care însă conjuncția are conotație adversativă: „N-am lepădat haina, *da'* nici lacătul”; I. N. Bătea, în *Construcții*, p. 113-123, admite la subclasa conjuncțiilor copulative și relatele *fie, sau, ori*, sub denumirea de pseudodisjunctive copulative. Această idee este reluarea unui punct de vedere mai vechi al autorului, exprimat în *Statutul*, p. 205-211.

La nivel intratextual, relația de coordonare copulativă asociază informația semantică a propozițiilor principale ale secvențelor-frază și, de aici, informația semantică a predicatelor acestora. Exemplu:

„Și plângi ... Și pe urmă iar plângi ... Și din nou se schimonosește fața” (M. Preda, M., II, p. 93).

Același rol semantic îl îndeplinește, în structura intrafrastică, și conjuncția *de*², factor coordonator specific variantei arhaice a limbii române și limbajului popular. Omonimia dintre *de* coordonator și *de* subordonator se dezambiguiază prin supralicitarea criteriului conținutului unităților sintactice intrate în raport. În exemplul: „Corb, corbișor, du-te la ăl izvor *de*-ți moaie aripioarele-n apă” (Ispirescu, *Opere*), conjuncția *de* asociază informația semantică a predicatelor celor două propoziții, realizate prin verbe la același mod. Comutarea relatorului *de* se poate realiza numai cu conjuncția copulativă *și* (... *du-te la izvor și-ți moaie* ...), în virtutea menținerii sensului specific al relației de coordonare copulativă. Comutarea aceluiași jonctiv cu conjuncția subordonatoare *să* are repercusiuni nu numai în privința categoriei gramaticale a modului verbului următor (... *du-te la ăl izvor să-ți moi...*), ci și în conținutul relației sintactice, prin posibilitatea omisiunii propoziției a doua, devenită astfel secundară. În cazul textelor aparținând stilului beletristic sau popular, dat fiind faptul că rolul primordial revine funcțiilor expresivă și poetică, norma literară nu mai modelează discursul, asigurând libertatea de selecție a mediatorilor relațiilor sintactice. Omonimia dintre conjuncția *de* – *coordonatoare sau subordonatoare* – se explică prin devierea de la modelul supraindividual și deplasarea în ceea ce se numește uzaj al norme.

Solidaritatea conținut – formă în realizarea relației de coordonare copulativă este, uneori, nonmanifestă, dacă avem în vedere includerea în clasa relatorilor copulativi a conjuncțiilor necorelative (*precum și, împreună cu, și cu, cu*) sau corelative (*atât ... cât și, nu numai ... cât și / ba și / dar și / ba mai și, nu numai că ... dar și / dar*). Relația sintactică realizată prin aceste conective a fost asimilată fie la relația de coordonare copulativă³, fie la relația de subordonare⁴. Având în vedere informația semantică a unor unități sintactice coordonate, ca în exemplul: „Poet al Italiei, *dar și* al omenirii întregi [...], va fi proslăvit cu drept de Italia întregă” („Gândirea”, 1938, nr. 12, p. 209), se remarcă faptul că termenii concatenați nu se mai asociază, ci se însușează în varianta cumulului semantic. Omisiunea conjuncției *dar* – *Poet al Italiei Ø și al omenirii* – duce, prin conținutul nou actualizat, la relația de coordonare copulativă, însă, în contextul dat, *și* este adverb,

² Vezi Drăganu, *Conjuncțiile*, p. 226, unde autorul, argumentând textual, evidențiază valoarea coordonatoare copulativă a lui *de*; Iordan, LRC, p. 691; Graur, în *Pentru o sintaxă*, opinează pentru valoarea finală a conjuncției *de*.

³ GLR, II, p. 215; Drașoveanu, *Coordonarea*, p. 302-303; Goldiș, *Observații*, p. 89-96; Guțu Romalo, *Sintaxa*, p. 43; Dumistrăcel, *Influența*, p. 86; Mihăescu, *Aspecte*, p. 131; Teiuș, *Coordonarea*, p. 108; Irimia, *Sintaxa*, p. 229.

⁴ Ciobanu, *Cumulul și excepția*, p. 385; Crașoveanu, *Sunt circumstanțiale*, p. 147, 155.

substituibil prin *chiar* (...dar chiar al omenirii...). De asemenea, omisiunea lui *și* impune o relație sintactică de adversitate – *Poet al Italiei, dar Ø al omenirii...* –, ceea ce nu corespunde logicii interne a enunțului. Așadar, niciunul dintre cele două elemente nu este purtătorul exclusiv al relației sintactice⁵, fapt care le demonstrează coeziunea și statutul de relateme coordonatoare.

Conținutul global de cumulativitate se verifică și în cazul conectivelor corelative (*nu numai ... ci / dar / ba (mai) și, atât ... cât și*). În exemplul: *Mi-a dat nu numai mobila, ci și mașina*, omisiunea celor două adverbe, *numai și și*, modifică, din punctul de vedere al informației semantice, relația dintre cele două unități, implicate, în urma operațiilor de omisiune, într-un raport adversativ – *Mi-a dat nu mobila, ci mașina*. Rolul adverbelor *numai și și* în menținerea informației semantice a celor două unități relaționate este un argument în favoarea statutului lor de conjuncții corelative; elementele de esență care generează resemantizarea conjuncțiilor *dar și ci* sunt adverbele *numai și și*. Comutabilitatea lor cu zero validează mai precis coeziunea, ca în cazul conjuncțiilor corelative. Dacă adverbul *nu* este, în cazul relației de coordonare opozitivă, corelativul conjuncției *ci*, adverbele *numai și și* nu pot fi considerate exterioare joncțiunii⁶, deoarece raportul nu este, în cazul de față, de adversitate. Într-o ipostază controversată se află și unitățile sintactice coordonate prin relatorii *precum și, împreună cu, și cu, cu*, la care se are în vedere, pe de o parte, informația semantică, iar pe de altă parte calitatea acestor conective – de conjuncții coordonatoare sau de prepoziții. În exemplul *Permisul de conducere și cu buletinul să fie predate mâine*, comutabilitatea succesivă cu zero a celor două elemente – *și / cu* (*Permisul de conducere și Ø buletinul / Permisul de conducere Ø cu buletinul*) – translează spre relația de coordonare copulativă, asociind informația semantică a termenilor relaționați; raportându-ne însă la sensul general al contextului, intenția este de cumulare a conținuturilor lor semantice, ceea ce face indispensabilă coocurența acestora. Funcționarea exclusiv intrapropozițională a acestor relatori nu este un argument viabil al validării lor drept prepoziții. Spre deosebire de prepoziții, aceste conective pot însoți fiecare dintre cele două unități sintactice în condițiile interschimbabilității. În exemplul *Tata cu mama suferă de stomac*, conectivul *cu* este substituibil prin *și* sau poate exista în variație liberă cu pauza și intonația (aceeași posibilitate există în cazul relatorilor *precum și, împreună cu, și cu*, cu statut de conjuncții coordonatoare, dar care, de asemenea, nu au existență

⁵ Vezi Drașoveanu, *Teze*, p. 236, unde autorul consideră ca purtătoare exclusive ale relației de coordonare conjuncțiile *ci și dar*. În asemenea contexte lingvistice, în care *și* este ocurent cu conective coordonatoare, împreună cu care formează o unitate (relevantă ca formă pentru tipul de relație sintactică), opinăm în favoarea statutului său de adverb de emfază (pentru alte puncte de vedere, vezi Ciompec, *Morfosintaxa*, p. 22, în care autoarea îl include în clasa semiadverbelor. Irimia, GLR, p. 296, integrează adverbul *și*, ocurent în aceste poziții, în categoria modalizatorilor emfatici, „subliniind identitatea cu sine însuși a unui obiect”).

⁶ Drașoveanu, *Teze*, p. 237.

interpropozițională). Aceste aspecte stau în legătură cu caracterul neunitar al oricărei limbi istorice, care se prezintă ca un complex autoreglabil, în măsura în care „reglarea” operează și la nivelul ramificațiilor uzajului. În acest caz, considerăm că microsistemul relatorilor românești ar trebui revizuit în privința caracterului riguros impus conectivelor coordonatoare⁷, prin luarea în considerare a uzajului normei, cuprinzând relatori cu distribuție (*atât*) intra-, (*cât*) și interpropozițională.

Identificarea statutului coordonator (conjuncțional) sau subordonator (prepozițional) al conectivelor *precum și*, *împreună cu*, *și cu*, *cu* se realizează prin urmărirea acordului și a importanței unităților sintactice prefațate de acestea în cadrul nivelului cărui aparțin. Acordul la singular și posibilitatea omisiunii celui de-al doilea termen (*Tata împreună cu mama citește ziarul / Tata Ø citește ziarul*) fenomenalizează aceste conective ca prepoziții⁸.

În situația unităților sintactice relaționate prin conectivele *nu numai că ... ci și / dar / dar și / ba și / ba mai și* se au în vedere nu atât sensurile informației lexicale, cât, mai ales, statutul morfologic al relatorilor. În exemplul: *Nu numai că nu făcea nici un spirit dar era mișcat când noi arătam interes bolnavului* (Camil Petrescu, *Ultima noapte*, p. 50), omisiunea corelativului *nu numai că* afectează informația semantică a relației sintactice, indicând, contrar sensului general, o relație de adversitate. Regimul subordonator al conjuncției *că*, reclamând o anterioritate predicțională, ar demonstra reducerea unui raport de subordonare la unul de coordonare: *Nu numai că nu făcea nici un spirit, dar era mișcat ... / Nu se părea numai că nu făcea nici un spirit, dar era mișcat*. Având în vedere că, în structura de adâncime, construcția *nu numai că* nu își păstrează coeziunea, admitem că nu poate fi asimilată de clasa relatorilor coordonatori, datorită distribuției subordonatoare a lui *că*.

Echivocurile generate de informația semantică a termenilor relaționați fac dificilă ordonarea relatemelor într-un microsistem riguros articulat. În exemplul: „*Atât oratorul, cât și retorul și limbutul au darul vorbirii*” (T. Maiorescu, *Opere*, p. 164), unitățile sintactice relaționate⁹ au aceeași importanță în cadrul nivelului intrapropozițional, aspect motivat de acordul la plural cu predicatul. În linii generale, același conținut semantic cumulativ se poate exprima și prin contextul: *Pe lângă că nu este atent, mai și contestă valoarea operei*, în care unitățile relaționate au importanță redusă, prima dintre ele, care facilitează conotația cumulativă (*Pe lângă că nu este atent*), admițând comutabilitatea cu zero. În planul formei, distincțiile continuă, relația de subordonare fiind concretizată prin relatorul *pe lângă că*, al cărui ultim element component are o unică arie de distribuție –

⁷ Jordan, Robu, LRC, p. 526: „*Precum și* leagă numai propoziții subordonate sau părți de propoziție”, „*și cu* leagă părți de propoziție, o parte de propoziție subordonată de același tip sau două propoziții subordonate în relația sociativă sau instrumentală”.

⁸ Săteanu, *Subiect sau complement*, p. 113-121.

⁹ Mioara Avram, *Evoluția*, p. 202-209.

subordonatoare. Având în vedere conținutul noțional cumulativ al unităților sintactice relaționate prin conectivele *precum și, și cu, împreună cu, atât cât și, nu numai ... ci și / ba și / dar și /ba mai și*, importanța egală a termenilor conexați în cadrul nivelului la căruia aparțin, considerăm că este oportun a se distinge această relație sintactică de cea de coordonare copulativă și a se organiza într-un tip aparte, ca relație de coordonare cumulativă.

În cadrul nivelurilor sintactice, relația de coordonare cumulativă se instituie: a) intrapropozițional. Exemplu: „Cele de felul întâi se numesc urbane, chiar când clădirile pentru care servituțile sunt instituite se vor afla *nu numai* în oraș, *dar și* la țară”. *Codul civil*, p. 62); b) intrafrastic. Exemplu: „...ăsta *nu numai* nu recunoștea pe nimeni, *dar* chiar zăcea” (M. Preda, *Moromeții*, II, p. 81).

Din punct de vedere logic, relația de coordonare copulativă – relație de asociere a două sau mai multe unități sintactice – presupune afirmarea unor realități obiective. Încadrarea la acest tip de relație sintactică a termenilor concatenați prin relatorii *nici ... nici* nu este validă¹⁰. În privința informației semantice, unitățile sintactice conexe prin *nici ... nici* se neagă reciproc, nici unul din termeni nefiind compatibil cu contextul. În exemplul *Nu am nici sentimentul trecutului, nici al viitorului, iar prezentul îmi pare o otrăvă* (E. Cioran, *Pe culmile*, p. 76), relația de negație reciprocă se realizează prin adverbele *nu și nici*, factori necesari pentru exprimarea în limba română literară a categoriei logice a negației. Dublarea adverbului *nici* facilitează transformarea logică a negației în afirmație: *Am și sentimentul trecutului și al viitorului*, actualizând relatemele substituie (*nici ... nici*) ca purtătoare concrete ale relației de coordonare, la care se asociază pauza și intonația. Eșantioanele de limbă veche revelează, însă, că reluarea negației a fost un proces câștigat în timp și că, paradoxal, nu forma negativă a verbului era necesară, ci adverbul negativ *nici*.

Exemple: „Au dzis Buhuș vistiernicul [...] *nice* să se gândească măriia-ta c-au venit cu vreun rău” (Miron Costin, LTM, p. 75);

„...însă prin taina care acmu în inimile noastre ascunsă stă, *nici* Lupul, *nici* altă jiganie știre să aibă” (Cantemir, O IV, p. 111).

Absența adverbului negativ *nu* la forma verbului exprimă faza apriorică a normei, aspectul uzual al limbajului, lipsit, inițial, de coerciția regulilor supraindividuale. În cazul textelor folclorice, frecvența eludare a formei negative a verbului va fi, dimpotrivă, o abatere de la normă, realizarea efectivă a acesteia prin variabilele contextuale ale uzajului¹¹. Exemplu: „Voi să vă duceți la jidane / Că acestea / Nici-s botezate / Nici-s încreștinate” (G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, II, p. 40). În virtutea categoriei logice a negației, termenii coordonați prin relatorii *nici ... nici* sunt reciproc și succesiv incompatibili cu contextul. În baza acestei succesiuni, acordul se realizează la singular, cu fiecare dintre cele două unități (*Nici mama, nici tata nu m-a certat / Nici mama nu m-a certat, nici tata nu*

¹⁰ GLR, I, 1963, p. 387; Iordan, Robu, LRC, p. 525; Dimitriu, GES, p. 128; Irimia, *Sintaxa*, p. 229; Mioara Avram, GPT, p. 222.

¹¹ Coșeriu, *Teoria*, p. 124.

m-a certat), iar relația se exprimă redundant, prin conectivele *nici...nici*, ori prin corelativele în structura cărora intră adverbul *nici – nu numai... dar nici/însă nici –*, la care se asociază pauza și intonația.

2. În ceea ce privește unitățile sintactice concatenate prin corelativele *nu numai că (să) ... dar nici nu*, considerăm că regimul subordonator al lui *că (să)*, presupunând o anterioritate predicțională, indică, de fapt, suprimarea unei relații de subordonare și transformarea într-o relație de coordonare. În structura de adâncime a enunțului *Nu numai că este indiferent, dar nici nu face eforturi de a părea altfel*, construcția *nu numai că* nu își păstrează coeziunea, impunând inserția unui verb predicativ (*nu se spune numai că*). În limitele acestui raționament, opinăm pentru excluderea sa de la clasa relatorilor coordonatori.

Relația indisolubilă dintre conectivul *nici* și adverbul negativ *nu* a generat interpretarea structurii *nici ... nici* sau *nu ... nici* ca morfem gramatical discontinuu¹² sau includerea în clasa relatorilor a negației *nu*¹³. Coeziunea dintre conectivul *nici* și adverbul *nu*, impusă de norma limbii literare, este expresia unei locuțiuni conjuncționale relative. Însă adverbul *nu* nu poate fi asimilat la microsistemul relatorilor, deoarece, *mutatis mutandis*, și forma afirmativă a verbului ar fi un posibil conectiv, realizat prin morfemul zero, ceea ce este, factual, o eroare de demonstrație.

Pentru concretizarea acestui tip de relație sintactică, elementul distinctiv și necesar este relatorul *nici*, reluat la fiecare dintre termenii coordonați, și nu adverbul *nu* (cum s-a văzut în textul de limbă veche sau folcloric). În exemplul: „[...]când va veni ea la căpătâiul nostru [...] nu vom fi *nici* mirați, *nici* speriați” (M. Preda, M. II, p. 134), omisiunea conectivului *nici* nu are repercusiuni asupra formei negative verbale (*nu vom fi mirați, speriați*), ci asupra formei relației sintactice, realizate numai prin pauza asociată cu intonația. Statutul de relator al lui *nici* nu poate fi contestat¹⁴, datorită coocurenței unei conjuncții coordonatoare. În exemplul: *El nu este nici prost și nici credincios*, conjuncția coordonatoare și asociază informația semantică a două unități sintactice negare, relația sintactică fiind de coordonare copulativă. Omisiunea conjuncției și transferă asupra lui *nici* (prezent la ambii termeni) calitatea de element relațional, relația sintactică exprimându-se redundant și prin pauză și intonație: *El nu este nici prost, nici credincios*. Dacă adverbul *nici* impune restricția de compatibilitate numai unui termen, nu se constituie ca relator coordonator, deoarece nu se satisface condiția coordonării – concatenarea a cel puțin două unități sintactice (exemplu: *Nici băiatul nu este grozav*). Ocurența conectivului *nici* numai la al doilea termen al relației sintactice se situează tot în limitele coordonării negative, datorită adverbului *nu* din structura verbului, perechea conjuncțională *nici* la primul termen fiind implicită: *Acum nu era vorba de el, nici de prietenii lui*.

¹² Harris, *Grammaire*, p. 166, 182, 208.

¹³ Enescu, *Analiza*, p. 821-830.

¹⁴ Drașoveanu, *Observații*, p. 28-30.

Admițând, ca argumente ale disertației despre relația sintactică, aflată, aici, în atenție, realizarea ei prin relatori *nici... nici, nu numai ... dar nici / însă nici*, conexe cu pauza și intonația, precum și informația semantică negativă a unităților sintactice relaționate, considerăm oportună excluderea acesteia de la tipul de coordonare copulativă și constituirea unui tip special – relația de coordonare negativă. În nexurile sintactice, relația de coordonare negativă apare intrapropozițional – „Nimic nu mai vreau / Nu mai știu ce este / *Nici* bine, *nici* rău” (Anghel, Iosif, *Traduceri*, p. 301) și intrafrastic – „Noi nu mai suntem *nici* prieteni, *nici* dușmani, nu ne mai declarăm război, *nici* nu ne mai împăcăm” (Anghel, *În grădină*, p. 68).

BIBLIOGRAFIE

- Mioara Avram, *Evoluția* = Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, Editura Academiei, 1960.
- Mioara Avram, GPT = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986.
- Bâtea, *Statutul* = I. N. Bâtea, *Statutul categorial al lui fie corelativ*, în LR, XXXVII, 1988, nr. 3, p. 205-211.
- Bâtea, *Construcții* = I. N. Bâtea, *Construcții pseudodisjunctive copulative. Prezentare generală*, în LR, XXXIV, 1985, nr. 2, p. 113-123.
- Ciobanu, *Cumulul și excepția* = Fulvia Ciobanu, *Cu privire la construcțiile care exprimă cumulul și excepția*, în LR, XI, 1962, nr. 4, p. 375-386.
- Ciompec, *Morfosintaxa* = Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, ESE, 1985.
- Coseriu, *Teoria* = Eugenio Coseriu, *Teoria del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, Madrid, Gredos, 1973³.
- Crașoveanu, *Sunt circumstanțiale* = D. Crașoveanu, *Sunt circumstanțiale complementul opozițional, cumulativ și de excepție, precum și subordonatele corespunzătoare?*, în LR, XVIII, 1969, nr. 2, p. 147-155.
- Dimitriu, GES = C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1982.
- Dimitriu, *Tratat* = C. Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia*, Iași, Institutul European, 1999.
- Drașoveanu, *Observații* = D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19-32.
- Drașoveanu, *Coordonarea* = D. D. Drașoveanu, *Coordonarea la nivel de propoziție sau la nivel de frază*, în LR, XIX, 1970, nr. 4, p. 302 ș. u.
- Drașoveanu, *Teze* = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj, Editura Clusium, 1997.
- Drăganu, *Conjuncțiile* = Nicolae Drăganu, *Conjuncțiile de și dacă (Un capitol de sintaxă românească)*, în DR, III, 1922-1923, p. 251-284.
- Dumistrăcel, *Influența* = S. Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, 1978.
- Enescu, *Analiza* = Gh. Enescu, *Analiza logică a conjuncțiilor în limba română*.
- Goldiș, *Observații* = Ana Goldiș, *Observații în legătură cu construcțiile calchiate franceze în cadrul raportului de coordonare*, în AUB, XIX, 1970, nr. 2, p. 89-96.
- GLR = *Gramatica limbii române*, vol. I, II, București, Editura Academiei Române, 1966.

- Graur, *Pentru o sintaxă* = Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în *Studii de gramatică*, I, 1956, București, Editura Academiei.
- Guțu Romalo, *Sintaxa* = Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, EDP, 1973.
- Harris, *Grammaire* = Zellig S. Harris, *Grammaire transformationnelle du française*, Paris, 1968.
- Iordan, LRC = I. Iordan, *Limba română contemporană*, București, Editura Ministerului Învățământului, 1956.
- Iordan, Robu, LRC = I. Iordan, Vl. Robu, *Limba română contemporană*, București, EDP, 1978.
- Irimia, *Sintaxa* = D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1983.
- Irimia, GLR = D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997.
- Mihăescu, *Aspecte* = N. Mihăescu, *Aspecte lexicale și gramaticale ale românei literare*, București, 1978.
- Săteanu, *Subiect sau complement* = C. Săteanu, *Subiect sau complement sociativ?*, în *ȘtUBB*, IX, 1964, nr. 1.
- Teiuș, *Coordonarea* = Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară*, București, EȘE, 1980 ()

IZVOARE

- Anghel, *În grădină* = D. Anghel, *În grădină*, București, Ed. Tineretului, 1963.
- Anghel, Iosif, *Traduceri* = D. Anghel, Șt. O. Iosif, *Traduceri din Paul Verlaine*, București, BPT, 1903.
- Arghezi, *Versuri* = T. Arghezi, *Versuri*, București, Editura Minerva, 1980.
- Cantemir, O IV = Cantemir, *Opere* = D. Cantemir, *Opere, IV*, București, Editura Academiei, 1973.
- Cioran, *Pe culmile* = E. Cioran, *Pe culmile disperării*, București, Editura Humanitas, 1990.
- *** *Codul civil*, București, Ministerul Justiției, 1981.
- Miron Costin, LTM = Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1979.
- Ispirescu, *Opere* = P. Ispirescu, *Opere*, București, Editura pentru Literatură, 1979.
- Maiorescu, *Opere* = T. Maiorescu, *Opere*, București, Editura Minerva, 1978.
- Camil Petrescu, *Ultima noapte* = Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Editura Minerva, 1984.
- Preda, M. II = M. Preda, *Marele singuratic, II*, București, Editura Minerva, 1978.
- Preda, *Moromeții* = M. Preda, *Moromeții*, vol. II, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1967.
- G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare* = G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, I, II, București, Editura Minerva, 1982.
- Varlaam, *Opere* = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*, București, Editura Minerva, 1984.
- Gh. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, București, Editura Scrisul Românesc, 1982.
- E. Vasiliu, Golopenția Eretescu, S. *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, Editura Academiei, 1969.
- E. Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Universitatea „Constantin Brâncuși”
Târgu-Jiu, str. Republicii, 1